

Ключевые слова: эстетичное воспитание, песенный фольклор, театрально-игровая деятельность, ученики, начальные классы.

Vladimirov A.L.

USE WHILE SINGING FOLKLORE THEATRE AND GAMING ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL

The article deals with the actual problem of song folklore use in the process of theatre-play activity in junior classes.

The main attention is given to the upbringing role of Ukrainian folk song, theatre-play activity in music art lessons.

Key words: aesthetic upbringing, song folklore, theatre-play activity, pupils, junior classes.

УДК 378: [159.942: 008]

Войтович О.В.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВИХОВАТЕЛЯ З ДІТЬМИ

В статті розглядається проблема емоційної складової у взаємодії педагога з вихованцями дошкільного закладу. Основна увага спрямована на особливості здійснення емоційної взаємодії у навчально-виховному процесі дошкільного закладу. Здійснено аналіз психолого-педагогічних досліджень проблеми.

Ключові слова: емоційна взаємодія, складові емоційної взаємодії, педагогічні умови емоційної взаємодії.

Постановка проблеми. Особливості сучасної освітньої ситуації вимагають зміни цілей і завдань освіти, вимог до здібностей педагога, його педагогічних професійних вмінь та висувають нові вимоги до взаємодії вихователя з дітьми як головної складової навчально-виховного процесу.

Велика кількість педагогічних технологій, що реалізуються на сьогодні, сприяє формуванню різноманітних індивідуальних моделей особистісного зростання педагога. При цьому важливу роль відіграє те, в якому освітньому середовищі перебуває дитина, оскільки, як показують дослідження, в різних освітніх середовищах емоційний стан дітей одного і того ж віку має свою специфіку, залежно від типу навчально-виховної взаємодії педагога і вихованця.

Таким чином, особливості взаємодії впливають на емоційний стан як педагога, так і дітей та позначається на вираженості рівня пізнавальної активності дітей, їх комфортності, мотивах і переживаннях.

Аналіз досліджень. Проблема формування становлення професійної компетентності майбутніх вихователів відображалась у наукових працях відомих вітчизняних та зарубіжних учених з питань фахової підготовки (А. Богуш, Г. Беленька, М. Євтух, І. Зязюн, Е. Карпова, З. Курлянд та ін.).

У психолого-педагогічній теоретичній літературі досить багато експериментальних досліджень, які присвячені педагогічній взаємодії та розкривають її сутність. Специфіку педагогічної взаємодії в навчально-виховному процесі розкривають дослідження В. Грехнева, М. Дуранова, І. Зязюна, І. Зимньої, І. Ісаєва, Я. Коломинського, О. Леонтьєва, В. Сластьоніна та ін. У процесі педагогічної взаємодії педагог та вихованці обмінюються не тільки значущою для них інформацією, а й своїми думками, почуттями і переживаннями, тобто важливим елементом такої взаємодії є емоції. Емоції, будучи найважливішим компонентом спілкування в педагогічній діяльності, дозволяють створити певний емоційний

фон взаємодії педагога та учнів (І. Баєва, І. Зязюн, Я. Коломінський, В. Сухомлинський, та ін.).

Науковці відмічають важливість питання про ступінь емоціогенності контакту педагога та вихованців і про особливості їх емоційної взаємодії в навчально-виховному процесі. Вітчизняними та зарубіжними вченими були досліджені окремі емоційно-ціннісні аспекти процесу навчання: роль позитивної емоційної оцінки (А. Куракіна); емоційна культура вчителя (Н. Рачковська); створення емоційно-предметного середовища (І. Феттер); розвиток емоційно-чуттєвої сфери як умови формування творчого мислення (Л. Чебота); активізація емоційної сфери учнів (М. Татарінова).

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив виявити низку протиріч: між об'єктивною необхідністю суспільства щодо педагога з високою емоційною культурою та її реальним рівнем, який досить часто не відповідає потребі; між розумінням педагогом важливості реалізації особистісно орієнтованого навчально-виховного процесу в усіх його аспектах і недостатнім врахуванням у педагогічній практиці емоційного стану вихованців, їх емоційної готовності до пізнавальної діяльності.

Зростаюча соціальна потреба в педагогах з високим рівнем педагогічної культури, що поєднує зокрема комунікативну та емоційну культури, недостатня теоретична розробленість і в той же час практична значимість аналізу психолого-педагогічних умов, що сприяють розвитку емоційного співробітництва між педагогом і вихованцями, зумовили обрати даний напрям дослідження.

Мета статті. Теоретично обґрунтувати роль та значення емоційної взаємодії педагога і вихованців у професійній діяльності майбутнього вихователя; розкрити педагогічні умови розвитку та складові емоційної взаємодії як компонента емоційної культури педагога.

Виклад основного матеріалу. На думку більшості дослідників емоційний компонент педагогічної культури характеризує певний стан особистості, її задоволеність або незадоволеність собою, своїми діями чи взаєминами.

Науковці О. Сергеева, І. Єрмакова виділяють наступні функції емоційної складової навчально-виховного процесу: емоціогенна (поліпшення настрою, пробудження інтересу до пізнавальної діяльності, до пізнання навчального предмета); діагностична (розкриття власних резервів внутрішньої активності, можливість самовираження і самопізнання); релаксаційна (зняття або зменшення тривожності, фізичної та інтелектуальної напруги, відновлення внутрішніх сил і резервів); терапевтична (корекція взаємин, подолання труднощів у поведінці та навчанні вихованців, які виникають у спілкуванні з однолітками, педагогами та ін.) [5].

Вплив емоційної атмосфери навчальних занять на розвиток особистості дитини, її пізнавальну активність, творче мислення відзначали ще А. Макаренко, В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі, Є. Ільїн. В якості однієї із складових навчально-виховного процесу вони називали "мажорний настрій", "емоційну партитуру". Однак емоційна складова навчальних занять може бути не тільки позитивною, але й негативною. Не випадково Л. Спірін розглядає емоційно-вольову занедбаність як різновид педагогічної занедбаності вихованців. При цьому під емоційно-вольовою занедбаністю автор розуміє несформованість елементарних вольових зусиль, адекватних емоційних реакцій на події, що відбуваються в житті і в освітньому закладі [6].

Визначення структури емоційного компонента педагогічного супроводу навчально-виховного процесу в дослідженнях, як правило, відсутнє, незважаючи на те, що взаємозв'язок ефективності діяльності та емоційного стану визнається більшістю дослідників. Не викликає сумнівів той факт, що педагогічний супровід навчального процесу включає емоційний компонент поряд із когнітивним, поведінково-вольовим та іншими компонентами. Адже як елемент педагогічного супроводу навчального процесу, емоційний компонент передбачає реалізацію цілеспрямованого емоційного впливу на дітей з метою розвитку певних

особистісних якостей та формування у них позитивного ставлення до пізнавальної діяльності.

Виділяють такі фактори, що визначають пізнавально-емоційний стан дітей у процесі навчальної діяльності: організаційно-психологічний, який передбачає організацію педагогом структурних компонентів навчальних занять; особливості психолого-педагогічної поведінки педагога в навчально-виховному процесі; пізнавальна поведінка дітей на заняттях, їх емоційне самопочуття, рівень комфорту і ставлення до навчальної роботи; загальна психологічна атмосфера педагогічної взаємодії вихователя і дітей. Однак різні дослідники визначають складові емоційного компонента у взаємодії педагога з дітьми по різному. І. Єрмакова, Н. Поліванова, І. Рівіна до індивідуальних характеристик емоційного компоненту відносять тривожність, пізнавальну активність і негативні переживання дітей. При цьому тривожність автори розглядають і як стійку якість особистості, і як емоційний стан, що виникає в конкретній ситуації, а тривогу розуміють як стан неприємного передчуття без видимої на те причини, як переживання дискомфорту, пов'язаного з очікуванням небезпеки, що загрожує [3].

Позитивні емоції, позитивні стани, безумовно, сприяють не лише поліпшенню адаптації до навчального закладу, а й впливають на результат навчальної діяльності. Психологи відзначають, що несприятливі емоційні стани педагога є "пусковим механізмом для розвитку таких негативних новоутворень особистості, як консерватизм, формалізм, конфліктність, неадекватність соціальної поведінки та ін" [2].

Уміння вихователя діагностувати як власні, так і чужі емоційні стани, правильний вибір способу педагогічного впливу сприяють формуванню у дитини "особистісного сенсу вчення", оскільки емоції самі по собі мають мотивуюче значення [4]. Саме тому виховання та розвиток емоційно-ціннісного ставлення до світу висуває особливі вимоги до особистості педагога, здатного керуватись у своїй діяльності відповідно до цінностей особистісного розвитку вихованців.

Навчально-виховний процес – це процес обміну інформацією та емоціями між педагогом і дітьми за допомогою різних комунікативних та емоційних засобів. Одні педагоги, вступаючи у взаємодію з вихованцями, активізують у них пізнавальний інтерес, підтримують позитивну емоційну атмосферу, а інші педагоги вносять у взаємини з дітьми напруженість і провокують у них розвиток негативних емоцій і негативних переживань. Особливу стурбованість педагогів, психологів, лікарів в останні роки викликає процес розвитку тривожних станів серед дітей в умовах освітніх закладів (В. Базарний, М. Безруких, Н. Говоров, Н. Щуркова та ін.). Зростає тенденція взаємин вихователів та дітей з негативним емоційним фоном (роздратований тон, окрики педагога, вербальна та емоційна агресія, упередженість).

Результати досліджень свідчать, що завдяки авторитарним, жорстким, недобррозумілим методам взаємодії збільшується кількість емоційних розладів у дітей в 1,5-2 рази, ніж у групах зі спокійним, урівноваженим педагогом.

Для виявлення значимості ситуацій емоційної взаємодії педагога з дітьми, які можуть спровокувати виникнення негативних емоційних станів у дітей нами було проведено опитування 114 осіб (95 студентів у віці від 18 до 22 років і 19 вихователів віком від 30 до 55 років). Результати проведеного опитування свідчать, наскільки актуальна проблема негативних емоційних станів у сучасній освіті: 76 % опитаних відзначають це явище у себе, з них 51 % говорять про те що психотравмуюча ситуація вплинула на їх подальше життя. А решта 49 % змогли впоратися з ситуацією, тобто наслідки травми були відразу нівельовані за допомогою батьків, інших педагогів і за рахунок особистісних особливостей самих респондентів.

Ефективність емоційної взаємодії педагога з дітьми залежить не лише від їх індивідуальних особливостей, а й від рівня емоційної культури педагога, яка визначається як властивостями його особистості, так і здібностями, соціальними вміннями, які тісно між собою пов'язані.

Освітній заклад іноді виступає стресогенним фактором, причиною цього є низький рівень емоційної культури педагога і як результат – нездатність до емоційного взаємодії з дітьми. В результаті зростає кількість дітей з негативним емоційним станом, який викликаний неблагополуччям у взаємовідносинах з педагогами. Така взаємодія супроводжується роздратованим тоном вихователя, його окриками, вербальною та емоційною агресією, упередженістю, негативною жестикуляцією. Зайва емоційна напруженість освітнього процесу провокує виникнення емоційних травм у дітей. Тому пошук психолого-педагогічних умов, що сприяють розвитку емоційної взаємодії педагога з дітьми як компонента емоційної культури вихователя, є необхідним у освітньому процесі вузу при підготовці майбутніх вихователів.

Якісна емоційна взаємодія педагога з дітьми передбачає такі психолого-педагогічні умови: усвідомлення вихователем значимості ціннісного ставлення до вихованців; розвиток емпатійного їх розуміння; освоєння педагогом спеціальних психолого-педагогічних засобів, спрямованих на розвиток емоційної взаємодії. З цією метою в нашому дослідженні були розроблені та підібрані діагностичні методики на виявлення особливостей емоційної взаємодії педагогів та дітей. Також, у ході експериментального дослідження були розроблені й апробовані на практиці психолого-педагогічні умови розвитку емоційної взаємодії педагога та дітей: індивідуально-групове консультування педагогів по вдосконаленню емоційної взаємодії з дітьми; застосування педагогом здоров'язберігаючої технології психогімнастики, що сприяє подоланню негативних емоційних станів у вихователів та дітей і забезпечує їх позитивний емоційний настрій у процесі навчання і виховання.

На основі отриманих результатів ми розробили освітню програму і тренінг для майбутніх вихователів, які спрямовані на розвиток у них емоційної культури. Також були сформульовані рекомендації для майбутніх вихователів щодо розвитку емоційної взаємодії педагога та дітей.

Емоційне ставлення педагога до дітей впливає на розвиток почуттів дошкільників, емоційний настрій вихователя часто віддзеркалюється в настроях вихованців. Тому потрібно, щоб поміж численних якостей загальної культури вихователя в нього був розвинений і такий її компонент, як культура емоцій. Наше дослідження розкриває можливості нових напрямів у розвитку емоційної взаємодії педагога з дітьми, його результати можуть бути використані для діагностики здатності майбутніх педагогів до емоційної взаємодії з дітьми та її розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беленька Г.В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу: моногр. / Г.В. Беленька. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 320 с.
2. Богданова О.А. Психолого-педагогические условия развития эмоционального взаимодействия педагога и учащихся: автореф. дис... канд. пед. наук / О.А. Богданова. – СПб., 2008. – 24 с.
3. Ермакова И.В., Поливанова Н.И., Ривина И.В. Учебное взаимодействие педагога с учащимися как фактор их эмоциональной комфортности на уроке / И.В. Ермакова, Н.И. Поливанова, И.В. Ривина // Психологическая наука и образование. – 2004. – № 1. – С. 63-73.
4. Равен Дж. Педагогическое тестирование: Проблемы, заблуждения, перспективы / Дж. Равен. – М.: "Когито-Центр", 1999. – 144 с.
5. Сергеева О.А. Эмоциональный компонент социально-педагогического сопровождения учебного процесса / О.А. Сергеева // Ярославский педагогический вестник. – Ярославль, 2007. – №1. – С. 59-63.
6. Спирин Л.Ф. Теория и технология решения педагогических задач [Текст] / Л.Ф. Спирин, П.И. Пидкасистый; [под ред. П.И. Пидкасистого]. – М., 1997. – 173 с.

Войтович О.В.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВИХОВАТЕЛЯ З ДІТЬМИ

В статтє рассматривается проблема эмоциональной составляющей во взаимодействии педагога с воспитанниками в дошкольном учреждении. Основное внимание

направлено на особливості здійснення емоціонального взаємодія в учбно-воститательном процесі дошкольного учреждения. Осуществлен анализ психолого-педагогических исследований проблемы.

Ключевые слова: емоціональное взаємодія, составляющие емоціонального взаємодія, педагогические условия емоціонального взаємодія.

Wojtowicz O.V.

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR DEVELOPING EMOTIONAL INTERACTION CAREGIVERS

This article deals with the problem of the emotional component between the teacher and pupils in preschools. The main focus in the article is on the characteristics of training future teachers for emotional interactions in the educational process in preschools. The analysis of psychological and educational problem was done.

Key words: emotional interaction, the emotional components of the interaction, the pedagogical conditions of emotional interaction.

УДК 371+37.013+37.011.33

Гайсанов К.Р.

РОЛЬ ЦІННОСТЕЙ В ПРОЦЕСІ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО РОЗВИТКУ І ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Статтю присвячено обґрунтуванню ролі цінностей та важливості аксіологічного принципу в процесі духовно-морального розвитку особистості молодшого школяра, а також значимості формування в початковій школі його системи базових цінностей.

Ключові слова: виховання, цінності, аксіологічний принцип, початкова освіта, молодший школяр.

Проблема цінностей завжди була актуальною. Її постановка загострювалася, набувала широкого соціального і морального значення, особливо в складні, переломні етапи розвитку суспільства. Періоди, коли культурні традиції знецінювалися, колишні ідеологічні і етичні засади суспільства піддавалися дискримінації, починалася поспішна їх заміна новими ідеалами і цілями [6, с.87-90].

Суспільство, в якому досягнутий консенсус відносно того, що є цінним, може розглядатися як відносно стабільна система. Цінності, будучи елементом культури, лежать в основі ціннісно-нормативного механізму регуляції соціальної поведінки. Крім того, реформування громадської системи може призвести до трансформації цінностей, але також може статися переоцінка, зміщення або заміна цінностей.

Особливо явно це проявляється в процесі соціалізації. Початковий процес інтенсивного переосмислення і привласнення цінностей починається в початковій школі. Початковий етап шкільної освіти – це важливий період в житті дитини, коли формуються відчуття власних можливостей, потреба в самостійній діяльності, основні уявлення про навколишній світ, добро і зло, уявлення про сімейний устрій і рідну землю. Здобуваючи початкову освіту, діти набувають перші знання про навколишній світ, навички у спілкуванні та вирішенні прикладних завдань. На цьому етапі формується і починає розвиватися особистість дитини. Саме початкова освіта формує у дитини ті загальнонавчальні навички та вміння, рівень освоєння яких значною мірою зумовлює успішність всього подальшого навчання, а також формує систему базових цінностей.

Формування цінностей, норм та законів життя в процесі педагогічної діяльності в початковій школі становить зміст виховного процесу, реалізованого в контексті діяльнісного підходу. У цей період особливо важливо сформувати систему, насамперед, моральних